

Nimistöntutkijain kongressista Salamancassa 12—15. 4. 1955

Upsalan kongressissa elokuussa 1952 Salamancan yliopiston rehtori ANTONIO TOVAR LLORENTE oli ehdottanut, että seuraava nimistöntutkijain kongressi, järjestyksessä viides, pidettäisiin Espanjassa Salamancan yliopistossa, ja kun Onomastisten tieteiden kansainvälinen keskus (C.I.S.O.) hyväksyi ehdotuksen ja kutsun, kokoontui huhtikuussa 1955

aurinkoiseen Espanjaan, vanhaan Salamancan yliopistokaupunkiin kolmisensataa nimistöntutkijaa eri puolilta maailmaa, noin kolmekymmenestä maasta. Eniten osanottajia oli tietenkin isäntämaasta Espanjasta (yli kuudenkymmenen) sekä naapurimaasta Ranskasta (lähemmä kuusikymmentä), pienestä Belgiasta heitä oli yli kolmenkymmenen, Skan-

dinavian maista yhteensä kymmenkunta ja vain yksi edustaja Suomesta, Kanadasta ja Kamerunista. Kongressin suojelijaksi oli lupautunut itse DON FRANCISCO FRANCO BAHAMONDE, *jefe del estado Español*, ja kunniakomiteaan kuului kymmenen Espanjan kulttuurielämän huomattavinta edustajaa. Kongressin järjestelykomitean puheenjohtajina olivat Salamancan yliopiston rehtori ANTONIO TOVAR ja Barcelonan yliopiston professori, monseñor ANTONIO GRIERA.

*

Olin matkustanut eräiden suurkaupunkien — Kööpenhaminan, Hampurin, Pariisin ja Bordeaux'n — kautta ja saapunut ihastuttavaan ranskalaiseen kylpyläkaupunkiin Biarritziin Biskajanlahden perukassa, mutta vasta ohitettuani pienen espanjalaisen rajakaupungin Irunin sekä hienoston kylpyläkaupungin San Sebastianin ja päästyäni Pyreneiden vuorijonon yli olin — käyttäkseni tanskalaisen matkakirjailijan Knud Poulsenin sanoja — jättänyt oman maailmamme ja tulut uuteen. Siinä oli edessäni Kastilian ylätasanko, kymmeniä ja taas kymmeniä kilometrejä kuivaa, armotonta tasankoa, kauempana taivaanrannalla violetinvärisiä pöytävuoria, joiden rinteillä ei kasvanut ainoatakaan ruohonkortta. Viivyttyäni muutama hetken Kastilian entisessä kuninkaankaupungissa Burgosissa jatkoin matkaani Medina del Campon kautta Salamancaan.

Salamanca on tyypillinen kastilialainen kaupunki, niin Leónin maakunnassa kuin se sijaitseekin. Ohi virtaavan Tormesjoen yli vievältä nelisensataa metriä pitkältä roomalaisten rakentamalta sillalta katsotuna kaupunki näytti kullanuskealta, ambralta, ja tämä ihmeellinen väri-

sävy lyö leimansa kapeihin katuihin ja kujiin, joita vaelsin. Käytimme osan eräästä kongressipäivästä kaupungin nähtävyyksien katselemiseen. Kaupungin keskustassa on päätori Plaza Mayor, jota kaikilta puolilta ympäröivät nelikerrokset rakennukset. Ne ulottuvat jalkakäytävän reunaan muodostaen korinttilaisia arkadeja, joiden viileässä hämäryydessä sijaitsevista katukahviloista seurassimme kuuman keskipäivän *siestan* jälkeen vilkastunutta kirjavaa elämää. Kaupungissa lienee kolmisenkymmentä kirkkoa, joiden tornimestä muita korkeammalle kohoaa — näkyen kauas *mesetalle*, tasangolle — Uuden katedraalin 110 metriä korkea barokkityylinen torni, jonka vieressä on samaan rakennuskompleksiin kuuluvan, 1100-luvulta peräisin olevan Vanhan katedraalin originelli Kukkotorni. Muista nähtävyyksistä jäi mieleeni eritoten Casa de las Conchas, kuningatar Isabellan aikainen simpukkatalo, jonka kullanuskeat seinät on koristeltu taidokkaasti veistetyillä simpukoilla ja ikkunoiden edessä on takorautaiset korukalterit, joiden tangoissa kimmeltää myös pieniä simpukoita. Tutkimme sen *pation*, salit ja galleriat, mutta sittenkin kiinnostavampia olivat yliopiston rakennukset, joiden suojissa kongressi pidettiin.

On hyvin todennäköistä, että ensimmäiset opettajat ja oppilaat olivat kokoontuneet jo Vanhan katedraalin holvikäytävissä muodostaen universitaksen, jolle vasta myöhemmin v. 1218 Leónin kuningas Alfons IX antoi privilegiot. Saman vuosisadan puolivälissä se mainittiin Bolognan, Pariisin ja Oxfordin yliopistojen veroisena, ja korkeimmillaan sen maine oli 1500-luvulla, jolloin sen suojissa opiskeli seitsemisen tuhatta ylioppilasta maailman kaikilta kulmilta. Myöhemmin sen merkitys on vähentynyt,

ja nykyisin siinä on vain neljä tiedekuntaa: humanistinen, lainopillinen, luonnontieteellinen ja lääketieteellinen, joiden yhteinen opiskelijamäärä on puolisoista tuhatta. Pienuudesta huolimatta se on kuitenkin onomastisen tutkimuksen keskuksia Espanjassa.

Yliopiston päärakennus, joka valmistui v. 1415, kohoaa vastapäätä katedraaleja pienen puistoaukean Plaza de Anayan varrella, jolla kongressipäivien ajan hulmusi myös — mieltä sykähdyttäen — Suomen sinivalkoinen lippu kolmenkymmenen muun joukossa. Yliopiston muut rakennukset ovat peräisin 1500-luvulta Isabellan ja Ferdinandin ajoilta, Espanjan historian loistavimmalta vuosisadalta, jolloin uudesta maailmasta virtasi kultaa ja hopeaa emämaahan ja jolloin aikakauden etevimmät arkkitehdit käyttivät sitä fantastisiin luomuksiinsa. Yliopiston loistavin platereskein koristellusta päädyistä johtaa holvikäytävä pihalle, Patio de Escuelasiin, jota ympäröi kaksikerroksinen myöhäisgoottilainen pylväikkö. Eritoten minua ihastuttivat vanhoin barokkityylisin brysseliläisin seinävaattein koristeltu Aula Magna, jossa kongressin viimeisenä päivänä C.I.S.O:n pääsihteeri, belgialainen professori H. J. VAN DE WIJER juhlallisin menoin vihittiin yliopiston kunniatohtoriksi, sekä Fray Luis de Leónin luentosali, jossa vuosisatoja sitten oli luennoinut tämä Espanjan suuri runoilija ja teologi. Kulusta ja purppurasta hohti Pyhälle Hieronymukselle omistettu yliopiston kappeli, jossa pistäysimme pienessä seremoniallisessa messussa. Laskeutuessani toisen kerroksen eteläisestä galleriasta pihalle, *patiolle*, jouduin vastatusten porrashallin ja portaikun veistokuvien kanssa. Siinä oli edessäni todella hilpeä kuvakertomus

1500-luvun ylioppilaiden elämästä: uskollisia kirjatoukkia, pulleita juomaveikkoja, jotka olivat enemmän harrastaneet koiria ja hevosia kuin kurssikirjojaan, vihattuja koronkiskureita, ruokarouvia ja lemmityitä, tapeluita ja vieläpä härkätaistelua. Tämä hirtehishuumorinen, eräin yksityiskohdin groteski kuvasarja oli kuin leikattu elävästä elämästä, katselijan mieleen painuva. — Yliopiston kirjastossa oli maailman onomastisen kirjallisuuden näyttely, vanhoja karttoja ja seinillä eräiden nimistöntutkijain valokuvia, joiden joukosta huomasin Qvigstad'n ja Tunkelon tutut piirteet.

Meillä oli tilaisuus tutustua myös vanhoihin ylioppilasasuntoloihin, collegeihin, joita ajan tunnetuimmat arkkitehdit olivat suunnitelleet. Niistä merkittävimpiä oli Churruigeran luoma fantastinen, yltiökoristeellinen Colegio de los Irlandeses, Toledon arkkipiispan Alonso de Fonsecan perustama college, jonka Filip toinen luovutti irlantilaisten opiskelijain käyttöön. Kävimme myös St Bartholomeus eli Anaya Colegioissa, joka oli syntynyt arkkipiispa Diego de Anayan v. 1411 perustaman collegen paikalle ja jossa näytti toimivan jokin tyttöoppilaitos. Koko kongressiajan jouduin asumaan Colegio Mayor Hispanoamericano »Hernan Cortes» -nimisessä asuntolassa, Ahmed Selimin huoneessa, jolloin minulla oli mainio tilaisuus pilkistää espanjalaisten ylioppilaiden elämään: heidän yksinkertaisiin huoneisiinsa, kirjastoon, ruokailuun, seurusteluhuoneisiin ym., vieläpä pääsin keskustelun alkuun parin saksankielentaitoisen kanssa, Esitelmien lomiin järjestetty »kevempi ohjelma» vei meidät myös lähemmäksi sitä kaupunkia, johon hetkiseksi olimme joutuneet, ja niitä ihmisiä, joita oli ympärillämme, mutta

joista emme tienneet mitään. Olen jo maininnut kiertokäynnin Salamancassa, kävimme katsomassa folkloristista kansantanssien esitystä, kuuntelemassa kuulun kitarataiteilija Regino Sainz del a Mazan antamaa konserttia, teimme retken kuudenkymmenen kilometrin päähän kaupungista *mesetalle*, jossa meille oli järjestetty mitä loistavain *fiesta taurina y campera*, ym. — Kongressitovereihin taas saattoi tutustua veljeslounaalla, joka oli yliopiston kauniissa sivurakennuksessa, Escuelas Menoresissa.

*

Entä kongressin tieteellinen puoli? Minusta se ei ollut niin korkeatasoinen kuin v. 1952 Upsalassa, sillä olivathan Salamancasta suureksi osaksi poissa sekä Saksan että Skandinavian nimekkäät onomastiikan tutkijat, joiden paikan Salamancan luentosalien katedereilla olivat valanneet isäntämaan Espanjan ja lähimmän naapurimaan Ranskan virkaveljet. Kun sekä Espanjan että Ranskan nimistöntutkimusta oli edustamassa parikymmentä esitelmöitsijää kummastakin, on ymmärrettävää, ettei se kaikilta osiltaan voinut olla aivan täysipainoista. Antaakseni tilaston puhua mainitsen lisäksi, että Belgiasta oli kymmenisen esitelmöitsijää, Englannista seitsemän, Portugalista viisi, Italiasta ja Turkista neljä, Ruotsista ja Saksasta kolme, Yhdysvalloista kaksi sekä Hollannista, Tanskasta, Suomesta, Itävallasta, Luxemburgista, Kreikasta, Marokosta, Kanadasta ja Venezuelasta yksi kustakin, kaikkiaan siis n. 80 esitelmää, jotka käsitelivät onomastiikan eri puolia. Kun aiheita oli näinkin runsaasti ja lisäksi erikielisiä (mm. englanniksi, ranskaksi, saksaksi ja espanjaksi), oli esitelmät

valinnan helpottamiseksi jaettu eri ryhmiin. Niinpä käsiteltiin erikseen yleisiä kysymyksiä, romaanisia, kreikkalaisia, baskilaisia, kelttiläisiä, germaanisii, slaavilaisia, Aasian, Afrikan ja Amerikan nimistöprobleemeja sekä esim. maantieteellisten nimien ortografian normaalistamista. Oma esitelmäni *Einige slavische Elemente in der finnischen Nomenklatur* kuului slaavilaiseen ryhmään, jossa osanottajia — kuuntelijoita — oli parikymmentä. — Ohimennen mainitsen tässä yhteydessä, että kongressin pääkielenä oli ranska, joskin käytettiin myös englantia, saksaa, italiaa ja espanjaa.

Yleisen jaoston esitelmistä olivat suomalaiselle tutkijalle antoisia Lontoon yliopiston opettajan WILLIAM S. ALLENIN käsittelemä teema *Erisnimet nimistöntutkimuksessa ja kielitieteessä*, saksalaisen REHDER HEINZ CARSTENIN esitys *Viljelysnimet historian lähteinä*, jossa hän osoitti, että juuri viljelysnimet (kulttuurinimet) voivat valaista kielihistoriallisia probleemeja, osoittaa sivistys- ja uskontohistoriallisia yhteyksiä ja siten laajentaa historian tuntemustamme kauemmas menneisyyteen kuin historialliset lähteet. On todistettu, että näissä nimissä on säilynyt paljon vanhaa kielenainesta, joka kulkeutui kansojen mukana uusille alueille, sitten hävisi ja enää vain sisällyksettöminä nimirudimentteina kertoo kantajistaan. Monet tällaiset nimet ovat säilyttäneet muistoja myös esikristillisistä kulttipaikoista, jotka alkuperäisen germaanisen asutuksen jälkeen olivat saaneet vieraan asutus- ja kielikerrostuman ja vasta kristillisenä aikana taas germaanistuneet. Viljelysnimet voivat lisäksi kertoa, miten varhaiskeskiajalla eräillä alueilla oli vallinnut sangen tarkkapiirteinen oikeudenkäyttö, josta kirjalliset lähteet eivät kerro juuri mitään, ja nii

den avulla voimme saada tietoja varhaisista tiedotusmenetelmistä, rajojen valvonnasta ym. Yleisen jaoston esitelmistä mainittakoon lisäksi romanialaisen HORATIU BORZAN teema *Folkloristisia aineksia romanialaisessa ja eteläslaavilaisessa paikannimisissä*, belgialaisen HENRI DRAYEN *Uusimmista nimi- ja kielirajatutkimuksista Belgiassa*, jossa oli periaattellisia yhtymäkohtia omaan esitelmäni, saksalaisen JOHANNES LOHMANNIN esitys *Periaatteellista ja historiallista 'nimen' käsitteestä ja olemuksesta*, alankomaalaisen HUGO MOSERIN *Nimikenttien problemeista*, jossa hän vertaili niitä ns. sanakenttiin mm. osoittaen, että kummatkin ovat riippuvaisia kielen sisällöstä, käsitteiden ja kuvitelmien samanlaisuudesta ym. sekä sellaisista muodollisista tekijöistä kuin perussanasta, määritteestä, vieläpä allitteraatiosta ja riimistä. Nimikenttien synnyssä vaikuttavina tekijöinä on ennen kaikkea kaksi psykologista voimaa: jäljittely (nimen siirtyminen) ja vastakohdat, antagonismi, jotka vaikuttavat yleensä muidenkin nimiryhmien syntyyn ja kehitykseen.

Käytännöllistä aihetta käsitteli MARCEL AUROUSSEAU esitelmässään *Maantieteellisten nimien muodot kansainvälistä käyttöä varten*, minkä alustukseksi oli kuulijoille myös jaettu amerikkalaisen MEREDITH F. BURRILLIN käsikirjoitus *Some Considerations in International Standardization of Geographic Names*. Kun meilläkin sama kysymys on tulossa ajankohtaiseksi, on näistä mietelmistä varmaan hyötyä myös oman kartastomme nimistön normaalistamisessa. Panin merkille lisäksi belgialaisen OMER JODOGNIEN käsittelemän teeman *Atroponymia ja väestönlaskenta*, ranskalaisen BARREN selostuksen *Ranskan uuden kartaston*

nimistöä, Ranskan Marokossa asuvan ARSÈNE ROUX'n *Muutamia huomioita onomastisen tutkimuksen järjestelyistä Pohjois-Afrikassa* ja ranskalaisen ROBERT LORIOTIN esitelmän *Bourgognen maantieteellinen sanakirja ja nimistöntutkimus*, missä hän koetti osoittaa, mikä arvo maantieteellisillä sanakirjoilla on maantieteilijöille, kartantekijöille sekä paikan- ja henkilönnimistön tutkijoille.

Henkilönnimistön osaksi kansainvälisen aineiston takia lienee suomalaiselle antroponymialle merkitystä myös ranskalaisen MARCEL BAUDOT'n esitelmällä *Influence des pélerinages à Saint Jacques de Compostelle sur la toponymie et l'anthroponymie françaises*, CHARLES HIGOUNET'n teemalla *Hagiotoponymie et histoire: Sainte-Eulalie dans la toponymie de la France* ja myös FRANCIS GOURVILIN käsittelemällä aiheella *Noms »heroiques» dans l'anthroponymie bretonne* sekä belgialaisen RITA LEJEUNEN esitelmällä *Les héros littéraires et l'anthroponymie médievale*. Nimistön siirtymisestä kertoi RAYMOND SCHMITTELEIN teemassaan *Germaanisista henkilönnimistä paikanniminä Euroopan maissa*, ruotsalainen OSKAR LUNDBERG oli keskittynyt eräisiin maagillisiin paikannimiin (ns. *tabu-* ja *noa-*nimiin) ja amerikkalainen ALFRED SENN esityksessään *Eräs slaavilainen ja balttilainen paikannimityyppi* käsitteli osaksi samaa aihetta kuin oma esitelmäni, nimittäin tyyppiä *Podporóž'e, Zaporóž'e, Zadón'e*, osoittaen miten se palautuu indo-eurooppalaiseen yhdysmuotoon prefiksi + nominivartalo + neutripääte *-iyo-m.*¹

Edellisistä viitteistä on varmaan jo selvinnyt, että kielten erilaisuudesta huolimatta Suomen nimistöntutkimukselle ja sen metodikalle on suurta apua muualla saavutetuista tulok-

¹ Asianharrastajille huomautan, että kaikki kongressissa pidetyt esitelmät julkaistaan myöhemmin kongressin pöytäkirjoissa.

sista; eikä siis vain systematiikassa, nimenantoperusteiden tutkimuksessa, eräissä käytännöllisissä nimistökysemyksissä, vaan vieläpä esim. henkilönimistömme etymologioimisessa. Ja varmaan on syytä mainita myös tällaisten kongressien virikkeitä antava vaikutus, työvoimien kasvu ja kasvava kiintymys omaan *scientia amabilikseen*, joka on vastaisten työsaavutusten tärkeä edellytys. — Oman esityksen ansaitsisi yleensä kongressien propagandallinen merkitys pienelle maallemme, sen tieteille ja kulttuurisuhteiden solmiamiselle.

*

Minulla oli tilaisuus palata kotimaahan Madridin, Valencian, Mallorcan ja Barcelonan kautta, nähdä Rhône vihanta laakso, Sveitsin Alpit ja jälleenrakentuva Länsi-Saksa, mistä kaikesta mieleeni on jäänyt lukemattomien muistojen kirjava kudos, mutta siinä erottautuu selkeänä suuren historiansa varjossa elävä Salamanca ylioppilaineen, munkkeineen ja nunnineen, Francon sotilaineen, aasin selässä ratsastavine maalaisi-

neen ja kerjäläispoikineen, jotka kiusasivat minulta centimoa istuessani Plaza Mayorin katukahvilassa korinttilaisen arkadin siimeksessä. Ja kongressilaisista tulevat mieleen monet jo Upsalan päiviltä: wieniläinen EBERHARD KRANZMAYER, joka on keskittynyt tutkimaan kotiseutunsa slaavilaisperäistä nimistöä, englantilainen ALAN ROSS, jonka etymologiat liikkuvat »Vienan vienoilta vesiltä» aina Polynesian saaristoon, tanskalainen KNUD JENSEN, joka esitti toivomuksen yhteistyöstä henkilönimistön tutkimuksen alalla, C.I.S.O:n pääsihteeri VAN DE WIJER, joka toivoi kiinteämpää yhteistyötä kansainvälisen nimistöntutkimuksen keskuksen ja suomalaisten tutkijain välille, ruotsalaiset OSKAR LUNDBERG, GÖSTA LANGENFELD ja OLOF BRATTÖ sekä muista baskilainen tohtori ANGEL YRIGARAY, joka — leikillisesti — esitti ajatuksen baskien ja suomalaisten sukulaisuudesta ja pyysi kotikaupungissaan San Sebastianissa ilmestyvään lehteen kirjoituksia Suomesta, jotka kuitenkin ovat yhä vielä lähettämättä.

VILJO NISSLÄ